ANDERKOVÁ, Anna – PASTIRIKOVÁ, Ivana – ŠMECKOVÁ, Jarmila – ŠTRBKOVÁ, Denisa: *Dejepis pod lupou 1. Učebnica pre stredné školy a gymnáziá.* Košice : Taktik, 2026. 136 s. ISBN 978-80-8180-858-6.

DOI: https://doi.org/10.24040/ahn.2026.29.01.170-174

Súčasný slovenský trh s učebnicami už nie je natoľko monopolný ako vo svojich začiatkoch, keď takmer všetky školské materiály pochádzali z vydavateľstva Orbis Pictus Istropolitana (od r. 1991) alebo zo Slovenského pedagogického nakladateľstva (pod týmto názvom od r. 1952). Dnes je dostupných čoraz viac pedagogických a didaktických materiálov, či už ide o učebnice, pracovné zošity, dejepisné čítanky, spracované podklady k maturitnej skúške, slovníky historických pojmov, atlasy alebo rôzne pomôcky a „ťaháky" sumarizujúce učivo. Pri pohľade na samotné dejepisné učebnice dostupné aktuálne v stredoškolskom prostredí patria medzi najčastejšie používané dva súbory zo Slovenského pedagogického nakladateľstva. Jedným je séria Dejepis pre gymnáziá a stredné školy, na ktorej sa autorsky podieľali A. Bocková a kolektív.[1] Tieto učebnice obsiahli v troch dieloch (jeden pre každý ročník) svetové aj národné dejiny. O niečo staršou, ale stále používanou sériou je Dejepis pre gymnáziá od autora J. Bartl a kolektív.[2] Séria obsahuje päť učebníc – v druhom a treťom ročníku sú svetové a národné dejiny rozdelené do dvoch kníh.

V roku 2026 sa na trh dostal prvý diel novej série učebníc z vydavateľstva Taktik s názvom *Dejepis pod lupou 1* od autorského kolektívu A. Anderková, I. Pastiriková, J. Šmecková a D. Štrbková. Na rozdiel od predchádzajúcich autorov primárne z radov historikov, archivárov a vysokoškolských pedagógov, sa tentokrát na tvorbe podieľali priamo učitelia z praxe aktívne vyučujúci dejepis na stredných školách a gymnáziách. Rovnako z radov pedagógov sú aj lektori zabezpečujúci odbornú spoluprácu a posúdenie predkladaných autorských textov. To sa odrazilo na obsahovej stránke učebnice. Samotný výklad a obsahové štandardy pre jednotlivé ročníky, samozrejme, ohraničujú požiadavky Inovovaného štátneho vzdelávacieho programu (iŠVP) nastaveného ministerstvom školstva. V prvom ročníku ide o chronologické zameranie od praveku po novovek. Vzhľadom na stredoškolské osnovy začína prvý diel učebnice kapitolou Z historikovej dielne, ktorou žiak vstupuje do poznávania histórie. Zoznamuje sa so základnými pojmami a konceptmi ako je história, priestor, čas, spoločnosť, historické pramene a iné, a zároveň

[1] Zoznam autorov: A. Bocková, B. Krasnovský, J. Lukačka, M. Bada, M. Tonková, Ľ. Kačírek, D. Kodajová a R. Letz.
[2] Zoznam autorov: J. Bartl, M. Kamenický, P. Valachovič, Ľ. Kačírek, M. Očenáš, D. Kodajová, M. Tonková, A. Bartlová a R. Letz.

kapitola predkladá kľúčové piliere pravekého osídlenia. Nasleduje sedem kapitol mapujúcich ako svetové (Z údolia veľkých riek, Stopy antiky – Grécko, Stopy antiky – Rím, Stopy stredoveku, Odkazy novoveku), tak aj národné dejiny (Predkovia Slovákov v Karpatskej kotline, Uhorské kráľovstvo, Habsburská monarchia v novoveku). Žiadne učivo nepresahuje svojím rozsahom tri strany (formát učebnice je A4). Je nutné podotknúť, že predložené učivo v porovnaní s predchádzajúcimi učebnicami síce nestráca na informačnom význame, ale napriek tomu sa skracuje. Nie je to nový jav a v dôsledku transformácie školstva – zmenám metód, prístupu aj hodinovým dotáciám – sa objavuje v každom predmete. V porovnaní s minulosťou sa učivo okresáva, stáva sa hutnejším, pretože na menšom priestore musí odprezentovať rovnaké množstvo základných informácií. V dôsledku toho sa text viac sumarizuje, zdôrazňujú sa kľúčové informácie a menej priestoru sa venuje detailnému opisu udalostí. Učivo je teda na menšom priestore mimoriadne informačne nasýtené. Netreba však zabúdať, že učebnica je v samotnej svojej definícii pomôcka pre pedagóga, nie záväzný materiál. Výklad učiteľa môže byť obohatený nad rámec týchto poznatkov. Výhodou rozširovania učebnicového trhu je práve selekcia, resp. možnosť voľby z viacerých možností, kombinovanie tých najvhodnejších materiálov a čerpanie inšpirácie z viacerých zdrojov. Napokon, iné požiadavky na rozsah a najmä hĺbku štúdia má gymnázium, iné zase stredná odborná škola či maturitný seminár zohľadňujúci potreby žiaka pri príprave na konkrétne zameranie vysokoškolského štúdia.

Jednotlivé kapitoly učebnice *Dejepis pod lupou* majú presnú koncepciu prihliadajúcu na niekoľko aspektov výučby. Každá kapitola začína Aktivizujúcou úlohou. Je to krátke zadanie zamerané na premýšľanie, diskusiu, opakovanie, prípadne tvorivú činnosť buď samostatne, alebo v skupinách. Cieľom úlohy je vstúpiť do témy, ktorej bude venovaný hlavný výklad. Tieto aktivity by nemali zabrať viac ako niekoľko minút v úvode hodiny. Môžu tiež poslúžiť ako motivácia alebo je možné sa k nim vrátiť v inej fáze hodiny, formou reflexie či domácej úlohy. Často ide o názorové úlohy podnecujúce žiaka k vyjadreniu vlastného postoja, k argumentácii a využitiu medzipredmetových vzťahov a súvislostí. V úvode je zahrnutý Slovník pojmov oboznamujúci žiakov s novými, resp. významnými pojmami, ktoré si vyžadujú konkrétnu definíciu. Výkladová časť je – ako býva pre učebnice typické – multimodálna a súvislý text[3] je doplnený obrázkami, schémami, tabuľkami a mapami. Kľúčové informácie sú zvýraznené hrubším písmom. Text na strane je primerane rozložený a rozčlenený na menšie úseky, čo umožňuje žiakovi

[3] Občasne sa vyskytuje výklad vo forme odrážok, napríklad pri enumerácii znakov alebo javov charakteristických pre určitý historický jav, resp. fenomén, obdobie a pod.

lepšiu orientáciu v ňom a z psychologického ani vizuálneho hľadiska ho nepreťažuje.

Učivo je doplnené graficky vyčlenenými zaujímavosťami. Súčasťou výkladu je práca s písomným historickým prameňom v podobe ukážky. Na tieto ukážky, ale aj na ďalšie aktuálne učivo v rámci každej témy sa viažu úlohy. Sú formulované presne, jasne a koncízne. Zameriavajú sa na vyhľadávanie informácií, porovnávanie a sumarizovanie vedomostí získaných v danom učive, aplikovanie nových poznatkov pri práci s textom či prepájanie súvislostí s inými predmetmi alebo so súčasným svetom. V porovnaní s úlohami v predchádzajúcich učebniciach ich považujem za vhodnejšie zvolené, jasnejšie formulované, zrozumiteľnejšie a najmä časovo realizovateľnejšie. Prejavuje sa v nich reálna pedagogická prax a skúsenosti autorského kolektívu s prácou so žiakmi v modernej dobe. Kvantitatívne ide zvyčajne o tri až päť úloh, čo je síce menej ako v starších učebniciach, ale ich kvalita je vyššia.

Učebnica má čiastočne hybridné prvky. Dostupné QR kódy pri vybraných témach odkazujú na externé materiály, zvyčajne videá, textové ukážky, knižné, filmové a výletové typy alebo iné zaujímavosti na internete. Podporujú tak digitálne kompetencie žiaka a zohľadňujú súčasnú digitalizáciu vo vyučovacom procese. Podobne sú koncipované niektoré učebnice dostupné na českom trhu. Formou QR kódov však navyše poskytujú rozširujúce didaktické a metodické materiály pre pedagógov alebo cvičenia a pracovné listy s doplňujúcimi úlohami a zaujímavosťami pre žiakov.[4] Vzhľadom na stále sa rozširujúce vzdelávacie platformy sa možno aj na Slovensku čoskoro dočkáme podobných materiálov.

Jednotlivé kapitoly novej učebnice sú rámcované. Na začiatku sa nachádza stručná časová os zachytávajúca niekoľko kľúčových dátumov, rokov, období (zvyčajne 10 a čím viac v dejinách postupujeme, tým sú konkrétnejšie), ktoré žiakom pomôžu s orientáciou v chronológii. V závere kapitoly nasleduje Zhrnutie, v ktorom je obsiahnutých niekoľko kľúčových informácií ku každej prebratej téme. Zhrnutie je vytvorené heslovito pomocou odrážok namiesto ucelených viet, vďaka čomu je stručné, ale výstižné a napomáha upevniť najdôležitejšie poznatky, pojmy, mená osobností alebo historické udalosti. Nasledujúci Test pomôže žiakovi preopakovať učivo a je skvelou učebnou pomôckou pred písomkou. Rozsah testu sa líši v závislosti od kapitoly, zvyčajne zaberá tri štvrtiny strany. Otázky v ňom sú otvorené i zatvorené, s možnosťami, prípadne zamerané na hľadanie správnych kombinácií. Otvorené typy

[4] Napr. Dějepis – hybridní učebnice pro základní školy a víceletá gymnáziá od vydavateľstva Fraus, ktoré funguje s prepojením na webovú stránku Škola s nadhledem. Pozri na internete: https://www.skolasnadhledem.cz/profil/2-stupen/2001-dejepis [cit. dňa 5. 6. 2026].

otázok sa sústreďujú na analýzu, syntézu, komparáciu, prácu s textom alebo mapou. Preverujú nielen naučené poznatky, ale tiež schopnosť triediť a selektovať informácie, argumentovať, orientovať sa v historickej chronológii a interpretovať súvislosti. Poslednou súčasťou každej kapitoly je tabuľka zameraná na sebahodnotenie žiakov so stupnicou od 1 (úplne súhlasím) do 4 (nesúhlasím, neviem odpovedať). Na základe tejto stupnice sa žiak vyjadrí k niekoľkým bodom, v ktorých je zhrnutý obsahový štandard vybranej kapitoly. Uvedené prvky učebnice od Zhrnutia, cez Test po sebahodnotenie považujem za didakticky prínosné a najmä prospešné pre žiaka, ktorého učia, ako sa učiť, a môžu byť mimoriadne nápomocné pred školským písomným/ústnym hodnotením.

Špecifikom učebnice je novinka dostupná na posledných stránkach, ktorú u jej predchodkýň nenájdeme, a to Multiperspektíva. Ide o nadštandardný prvok z dielne vydavateľstva Taktik. Ako napovedá názov, sústreďuje sa na širšie zamerané úlohy na niekoľko vybraných tém, v ktorých sa zohľadňuje najmä interdisciplinárny aspekt a hĺbková práca s prameňmi. Uvedená metóda nabáda k hlbšej analýze a samostatnému mysleniu, umožňuje nazerať na minulé udalosti z rôznych uhlov a uvedomiť si, že história nie je čierno-biela. Rozvíja argumentačné schopnosti žiaka a pripomína, že historická udalosť často nie je ohraničená dátumami alebo geografickými či geopolitickými hranicami. Mnohé fenomény prekračujú historické obdobia a načahujú sa až k nášmu súčasnému životu. Žiak sa metódou multiperspektívy učí uchopiť tieto výzvy, hľadať súvislosti, prepájať poznatky z rôznych oblastí, sumarizovať informácie a v konečnom dôsledku aj formovať vlastné názory vystavené komparácii či konštruktívnej kritike v kolektíve. V recenzovanom prvom diele učebnice ponúka multiperspektíva dve témy – Olympijské hry a Indiánske civilizácie a stret s európskou kultúrou. Odkaz na úlohy s multiperspektívou sa nachádzajú v učebnici pri konkrétnych témach a sú označené doplňujúcim písmenom M pri tabuľke s úlohami. Pre žiakov aj učiteľov môžu byť obohacujúcim prvkom vyučovania, námetom na projektové úlohy, prípadne inšpiráciou pre obsah dejepisných seminárov alebo ročníkových prác.

Učebnica *Dejepis pod lupou* je informačne nasýtená, graficky pútavo a prehľadne spracovaná, jej obsah a najmä úlohy k jednotlivým kapitolám sú praktické, realizovateľné v kontexte dostupnej časovej dotácie hodín dejepisu a reflektujú reálne skúsenosti pedagógov z praxe. Učebnica zohľadňuje moderné prístupy vyučovania, ale nie je nadmieru presýtená digitálnymi prvkami – sú skôr vhodným doplnením. *Dejepis*

pod lupou je obohatením slovenského trhu a verím, že bude prínosným materiálom pre žiakov aj učiteľov.

Patrícia Molnárová